

Τρίτη, 1 Ιουνίου 2004
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΜΑΔΑ Α'

ΘΕΜΑ Α1

A.1.1. Να δώσετε το περιεχόμενο των παρακάτω όρων:

- α. Ορεινοί
- β. Στρατιωτικός Σύνδεσμος
- γ. Εθνικό Κόμμα
- δ. Πατριαρχική Επιτροπή

Μονάδες 12

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- α. σχολικό σελ. 79: «Οι ορεινοί ... πλοιοκτητών».
- β. σχολικό σελ. 88-89: «Στις 15 Αυγούστου 1909 ... Βουλής».
Επίσης, σχολικό σελ. 90 «Υπό την πίεση ... αλλαγές».
Ακόμη, σχολικό σελ. 90 «Στις 15 Μαρτίου ... επιδιώξεις του».
- γ. σχολικό σελ. 94: «Το Εθνικό Κόμμα ... οι Βενιζελικοί».
- δ. σχολικό σελ. 144-145: «Τον Οκτώβριο του 1918 ... Δυτικής Μικράς Ασίας».

A.1.2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τα γράμματα της **Στήλης Α** και δίπλα στο καθένα από αυτά τους αριθμούς της **Στήλης Β** που προσδιορίζουν τις καινοτομίες που αντιστοιχούν στα Συντάγματα της **Στήλης Α** (σε κάθε γράμμα της **Στήλης Α** αντιστοιχούν περισσότεροι του ενός αριθμοί).

Στήλη Α: Συντάγματα	Στήλη Β: Καινοτομίες
α. Σύνταγμα του 1844	1. ψήφος με σφαιρίδια 2. μονιμότητα των δικαστικών και των δημοσίων υπαλλήλων 3. δωρεάν εκπαίδευση 4. καθολική ψηφοφορία για άνδρες
β. Σύνταγμα του 1864	5. αρχή λαϊκής κυριαρχίας 6. ασυμβίβαστο μεταξύ στρατιωτικής και δημοσιοϋπαλληλικής ιδιότητας με το βουλευτικό αξίωμα
γ. Σύνταγμα του 1911	7. βασιλευόμενη δημοκρατία 8. απαγόρευση της δουλείας

Μονάδες 8

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

 $\alpha \rightarrow 3, 4, 8$ $\beta \rightarrow 1, (4), 5, 7$ $\gamma \rightarrow 2, 6$

ΘΕΜΑ Α2

A.2.1. Πώς διαμορφώθηκε η διαδικασία επιλογής των υποψηφίων βουλευτών και το εκλογικό σύστημα στην Ελλάδα κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα;

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

σχολικό σελ. 84-85: «Για την επιλογή ... κύρος στη δημόσια ζωή» Αξίζει επίσης να αναφερθεί και να τονιστεί η ψήφος με σφαιρίδια ως τρόπος ψηφοφορίας που κυριάρχησε από το 1864 και μετά ως τις εκλογές του Νοεμβρίου 1920, δες σχολικό σελ. 224 «σφαιρίδιο»

A.2.2. Πώς εκφράστηκε η διάσταση προσφύγων και γηγενών ύστερα από την μικρασιατική καταστροφή στην οικονομική, πολιτική και κοινωνική ζωή;

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

σχολικό σελ. 167-168: «Η διάσταση προσφύγων ... στη νέα πατρίδα τους»

ΟΜΑΔΑ Β'

ΘΕΜΑ Β1

Αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα και τον πίνακα που σας δίνονται και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναζητήσετε τους λόγους της μετανάστευσης των Ελλήνων, κυρίως στις Η.Π.Α, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, και να εκτιμήσετε την έκταση και τα οφέλη που προέκυψαν για την ελληνική οικονομία ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Μονάδες 25

α. Η παραγωγική έκρηξη και η κατάρρευση του εμπορίου της ελληνικής σταφίδας ενέτειναν την υπερατλαντική μετανάστευση από τις σταφιδοπαραγωγικές περιοχές, καθώς και από τις γειτονικές, οι οποίες τους έστελναν εποχικούς εργάτες. Η ελληνική σταφιδοπαραγωγή είχε επωφεληθεί από την επιδημία φυλλοξήρας, που είχε πλήξει τα γαλλικά αμπέλια γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1860 και είχε αποδεκατίσει τη γαλλική παραγωγή. Η Ελλάδα κινήθηκε με τρόπο ώστε να καλύψει το κενό στην παγκόσμια αγορά, όπου οι τρεις κύριοι αγοραστές ήταν η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία και η Ρωσία. Καθώς οι τιμές του εξαγόμενου προϊόντος ανέβηκαν στα ύψη, η σταφιδοκαλλιέργεια αντικατέστησε την ελαιοκαλλιέργεια όπως και την καλλιέργεια σιτηρών... Η ευημερία αφορούσε πρωτίστως τους σταφιδέμπορους και τους τοκογλύφους και έλαβε τέλος στη δεκαετία του 1890.

(Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αι., Αλ. Κιτρορέφ, «Η υπερατλαντική μετανάστευση», τ.Α1 σ. 134).

β. Μετανάστευση προς τις Η.Π.Α (1880 – 1920)

	Αριθμός μεταναστών	Πληθυσμός των χωρών το 1912	%
Ελλάδα	370.000	2.800.000	13,2
Ιταλία	4.776.000	34.700.000	12,7
Ισπανία	109.000	20.000.000	0,5
Πορτογαλία	203.000	5.500.000	3,7
Ρουμανία	85.000	7.200.000	1,2
Βουλγανία	65.000	4.300.000	1,5

(Κ. Τσουκαλά, «Εξάρτηση και αναπαραγωγή», σ.σ. 148 -149)

γ. Στον πελοποννησιακό και αθηναϊκό Τύπο δημοσιεύονταν τακτικά ιστορίες, όπου περιγραφόταν ο πλούτος αγροτικών περιοχών, χάρη στα εμβάσματα ή την επιστροφή των ίδιων των μεταναστών. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι στα συγκεκριμένα παραδείγματα περιλαμβανόταν η παρακμή της τοκογλυφίας στις επαρχίες, χάρη στα διαθέσιμα σ' αυτές τις περιοχές κεφάλαια, τα οποία στέλνονταν από το εξωτερικό. Στην Πελοπόννησο, τα εμβάσματα προκάλεσαν την αναγκαστική πτώση των επιτοκίων από 25% σε 6 -8% και την ουσιαστική εξαφάνιση των δανειστών που είχαν αρχίσει να πλουτίζουν. Επίσης αυξήθηκε η αξία της γης και της εργασίας.

(Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αι., Αλ. Κιτρορέφ, «Η υπερατλαντική μετανάστευση», τ.Α1 σ. 141 -142)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Όπως γνωρίζουμε, οι μεταναστεύσεις αγροτικού πληθυσμού από την ύπαιθρο ήταν συχνό φαινόμενο στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα. Συνήθη κέντρα προσέλευσης αυτών των Ελλήνων ήταν τα λιμάνια της Ανατολικής Μεσογείου και της Μαύρης Θάλασσας, ο Δούναβης, η Νότια Ρωσία, η Μ. Ασία και η Αίγυπτος. Προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, άνοιξαν οι δρόμοι προς την Αμερική. Η σταφιδική κρίση εκείνης της εποχής προκάλεσε μεγάλο ρεύμα μετανάστευσης πέρα από τον Ατλαντικό. Όπως μας πληροφορεί και η 1^η πηγή, «η παραγωγική έκρηξη...εποχικούς εργάτες».

Το φαινόμενο αυτό λοιπόν της υπερπόντιας μετανάστευσης πήρε την εποχή αυτή μεγάλες διαστάσεις. Όπως πιστοποιούν και τα στοιχεία του δοθέντος πίνακος, στο διάστημα της 40ετίας 1880 – 1920 ο αριθμός των Ελλήνων μεταναστών προς τις Η.Π.Α ανήλθε στις 370.000, ποσοστό 13,2% του όλου πληθυσμού, που μόνο με αντίστοιχο της Ιταλίας μπορεί να συγκριθεί (12,7%), μιας χώρας όμως με πολλαπλάσιο πληθυσμό (34.700.000 έναντι 2.800.000 της Ελλάδας). Ακολουθούν, με μεγάλη απόσταση (σε σχέση πάντα με το σύνολο του πληθυσμού τους) άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Πορτογαλία (3,7%), η Βουλγαρία (1,5%), η Ρουμανία (1,2%), η Ισπανία (0,5%).

Ενώ το φαινόμενο αυτό είναι καταρχήν κάτι το αρνητικό, καθώς κανείς δε θα μπορούσε να παραβλέψει το γεγονός ότι με τη μετανάστευση αυτή, νέων ως επί το πλείστον ανθρώπων, χάνονται πολύτιμα εργατικά χέρια για την ανάπτυξη της αδύναμης ελληνικής οικονομίας, μεσοπρόθεσμα απέβη πολλαπλά ωφέλιμη για τη χώρα, καθώς όχι μόνο εκτόνωσε τις οικονομικές εντάσεις που δημιούργησε η σταφιδική κρίση, αλλά πολύ γρήγορα ενίσχυσε την οικονομία της υπαίθρου μέσω των πολύ σημαντικών εμβασμάτων των μεταναστών. Αυτά τα εμβάσματα (ή η επιστροφή των ιδίων των μεταναστών) όπως πληροφορούν πελοποννησιακές και αθηναϊκές εφημερίδες της εποχής, οδηγούν στην εμφάνιση πλούτου σε αγροτικές περιοχές, στην παρακμή της τοκογλυφίας, στην πτώση των επιτοκίων από 25% σε 6 – 8% και στην εξαφάνιση των δανειστών, στην αύξηση της αξία της γης και της εργασίας.

Συμπερασματικά αυτά τα εμβάσματα είχαν για την Ελλάδα μεγάλη σημασία και οι επιπτώσεις τους στην εθνική οικονομία ήταν τουλάχιστον το ίδιο σημαντικές με τις αντίστοιχες των μεγάλων κεφαλαίων της ομογένειας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1910, λίγο πριν από τους κρίσιμους Βαλκανικούς πολέμους, οι προϋπολογισμοί του κράτους ήταν συνήθως πλεονασματικοί, παρά τις αυξημένες στρατιωτικές δαπάνες (π.χ. το 1911 τα έσοδα ήταν 240.000.000, ενώ τα έξοδα 181.000.000). Αυτή η θετική εξέλιξη επέτρεψε τις μεταρρυθμίσεις των πρώτων κυβερνήσεων του Ελ. Βενιζέλου, την πολεμική προετοιμασία και τη συμμετοχή στους Βαλκανικούς πολέμους χωρίς τις δραματικές επιπτώσεις που είχαν στο οικονομικό πεδίο οι πολεμικές κινητοποιήσεις του παρελθόντος.

ΘΕΜΑ Β2

Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να καταγράψετε τα αποτελέσματα από την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (1898) στην Ελλάδα.

Μονάδες 25

Κείμενα

α. Η πτώχευση της Ελλάδας ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα μιας τέτοιας δανειακής επιβάρυνσης εξανάγκασε το ελληνικό κράτος να αποδεχθεί τη μέγιστη των ταπεινώσεων, την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου. Η διεθνής οικονομική επιτροπή, η οποία συστάθηκε με υπόδειξη των Μεγάλων Δυνάμεων, αποτελείτο από εκπροσώπους των ξένων τραπεζών και έδρευε στο ελληνικό έδαφος, ενώ ο ρόλος της δεν σταματούσε στον έλεγχο και τη διαχείριση των εσόδων του κράτους, αλλά προχωρούσε και στη βαρύνουσα γνωμάτευση για την έκδοση χρήματος, για τη σύναψη δανείων και γενικά για όλα σχεδόν τα δημοσιονομικά θέματα. Οι υπερεξουσίες αυτές της διεθνούς οικονομικής επιτροπής ουσιαστικά αναιρούσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα τις εξουσίες της ελληνικής κυβέρνησης και του Κοινοβουλίου, καθώς οι αποφάσεις του κράτους για σχεδιασμούς οικονομικής ανάπτυξης ελέγχονταν από εξωελλαδικά κέντρα, ερήμην του ελληνικού λαού.

(Σ. Τζόκα, «Ανάπτυξη και Εκσυγχρονισμός στην Ελλάδα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα», σσ. 188 – 189)

β. Το μέγεθος του τραυματισμού της εθνικής φιλοτιμίας μπορεί να γίνει κατανοητό, αν αναλογισθεί κανείς ότι πριν από τον πόλεμο οι Έλληνες πολιτικοί ήταν πεπεισμένοι ότι ο οικονομικός έλεγχος από ξένους ήταν ασυμβίβαστος με το αντιπροσωπευτικό σύστημα διακυβέρνησης, αφού αφαιρούσε από τον έλεγχο του κοινοβουλίου τη φορολογική πολιτική, που αποτελούσε τη βασική αρμοδιότητά του. Όπως έλεγε ο βουλευτής Άρτας και πρώην υπουργός Οικονομικών Κων/νος Καραπάνος «μόνον εις τα ασιατικά έθνη, τα μη έχοντα την συναίσθησιν της εθνικότητος αυτών, και τα διεπόμενα υπό του θείου δικαίου, είναι δυνατή η επιβολή και η λειτουργία ξενικού ελέγχου». Σύμφωνα με αυτή τη λογική, στην κοινοβουλευτική Ελλάδα δεν μπορούσε να επιβληθεί ένα σύστημα που εφαρμόστηκε στη θεοκρατική Οθωμανική Αυτοκρατορία.....

.....
 Στην πράξη, η λειτουργία του ελέγχου στην Ελλάδα πέτυχε απόλυτα στην αποστολή προστασίας των συμφερόντων των ομολογιούχων. Στη συνέχεια όμως αδιαφόρησε για τον εξορθολογισμό των ελληνικών δημοσιονομικών πραγμάτων, ακόμη και σε περιπτώσεις που παραβιάζονταν το πνεύμα της ρύθμισης και οι ρητοί περιορισμοί του νόμου ΒΦΙΘ του 1898.

(Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αι., Χρ. Χατζηιωσήφ, «Η Μπέλ Επόκ του Κεφαλαίου», σσ. 312, 316)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Κατά το έτος 1893 η Ελλάδα βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών της δανείων και ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της. Η «πτώχευση», όπως χαρακτηρίστηκε, δεν ήταν ασυνήθιστη επιλογή των φτωχότερων κρατών, στην Ελλάδα όμως της εποχής εκείνης είχε μεγάλο πολιτικό κόστος. Οι διαπραγματεύσεις με τις πιστώτριες χώρες συνεχίστηκαν μέχρι τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Η ήττα του ελληνικού στρατού και η υποχρέωση της Ελλάδας να καταβάλει υπέρογκες πολεμικές αποζημιώσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία έθεσαν το ζήτημα σε νέες βάσεις.

Τα οικονομικά του ελληνικού κράτους οδηγήθηκαν σε καθεστώς Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ). Εκπρόσωποι έξι Δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία) ανέλαβαν τη διαχείριση βασικών κρατικών εσόδων. Επρόκειτο για τα έσοδα των μονοπωλίων αλατιού, φωτιστικού πετρελαίου, σπירתων, παιγνιοχαρτων, χαρτιού σιγαρέτων, τα έσοδα από την εξόρυξη της σμύριδας της Νάξου, το φόρο καπνού, τα λιμενικά δικαιώματα του Πειραιά, το φόρο χαρτοσήμου κλπ.. Το ύψος αυτών των εσόδων ανερχόταν σε 28.000.000 ως 30.000.000 δραχμές.

Στόχος αυτής της υποχρεωτικής διαχείρισης ήταν η εκπλήρωση των υποχρεώσεων της χώρας προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, δηλαδή η καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης ύψους 92.000.000 δρχ. και η εξυπηρέτηση των άλλων δανείων. Η διεθνής επιτροπή, που ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1898, αντιμετώπισε τις τρέχουσες ανάγκες με ένα μεγάλο δάνειο, που χορηγήθηκε με την εγγύηση των Δυνάμεων. Στη συνέχεια, εκτός από το βασικό της ρόλο, δηλαδή την εξασφάλιση της αποπληρωμής των δανείων, λειτούργησε επιπρόσθετα ως τεχνικό συμβουλευτικό σώμα, συμβάλλοντας γενικότερα στη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας.

Η επιπρόσθετη λειτουργία του ΔΟΕ ως τεχνικού συμβουλευτικού σώματος επιβεβαιώνεται εξάλλου και από τις πληροφορίες του α' παραθέματος, στο οποίο αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ο ρόλος της επιτροπής δεν περιορίστηκε μόνο στον έλεγχο και τη διαχείριση των εσόδων του κράτους αλλά και στη γνωμάτευση για την έκδοση χρήματος και τη σύναψη δανείων και γενικά για όλα σχεδόν τα δημοσιονομικά θέματα.

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι οι υπερεξουσίες που διέθετε αυτή η οικονομική επιτροπή, απέκλειαν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα τις όποιες πρωτοβουλίες της ελληνικής κυβέρνησης και του Κοινοβουλίου για οποιαδήποτε λήψη απόφασης για οικονομική ανάπτυξη της χώρας, εφόσον αυτή ελεγχόταν από εξωελλαδικά κέντρα, ερήμην του ελληνικού λαού.

Ο εξωτερικός αυτός έλεγχος και η εξάρτηση της χώρας μας από την Επιτροπή αυτή ήταν επόμενο να επιφέρει σημαντικές συνέπειες όχι μόνο σε οικονομικό, αλλά και σε πολιτικό – κοινωνικό επίπεδο.

Καταρχήν, όπως επισημαίνεται και στο β' παράθεμα, τραυματίστηκε το εθνικό φιλότεμο, εφόσον ανέκαθεν οι Έλληνες πολιτικοί αλλά και ο ίδιος ο ελληνικός λαός ήταν αντίθετοι προς κάθε είδους εξάρτηση, η οποία θεωρούσαν ότι δε συνάδει με το

σύστημα διακυβέρνησης της χώρας, καθώς αφαιρεί από τον έλεγχο του Κοινοβουλίου τη βασικότερη αρμοδιότητά του, δηλαδή τη φορολογική πολιτική. Την αντίθεση αυτή εξέφρασε εξάλλου και ο βουλευτής Άρτας και πρώην υπουργός Οικονομικών Κων/νος Καραπάνος, ο οποίος υποστήριξε ότι μόνο στα ασιατικά έθνη είναι δυνατή η επιβολή και λειτουργία ξενικού ελέγχου.

Επιπλέον, ο δημοσιονομικός αυτός έλεγχος φαίνεται να ευνόησε και μάλλον να εξασφάλισε κυρίως την προστασία των συμφερόντων συγκεκριμένων ομάδων, όπως για παράδειγμα των κατόχων ομολόγων, χωρίς δυστυχώς να ενδιαφερθεί στη συνέχεια για τον εξορθολογισμό των ελληνικών δημοσιονομικών θεμάτων.

Πάντως, παρά τις όποιες αρνητικές συνέπειες επιφέρει γενικά κάθε ξένη παρέμβαση στα εσωτερικά μιας χώρας, περισσότερο δε ένας οικονομικός έλεγχος, οφείλουμε να αναφέρουμε και κάποια θετικά αποτελέσματα από την επιβολή του ΔΟΕ, που έγιναν ορατά λίγα χρόνια αργότερα, ειδικά στον τομέα της οικονομίας. Έτσι, η εγγύηση των Δυνάμεων αύξησε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους, ενώ ο έλεγχος απάλλαξε τους δημοσιονομικούς μηχανισμούς από δυσλειτουργίες του παρελθόντος. Το 1910, παρά τα προβλήματα στο εξωτερικό ισοζύγιο πληρωμών εξαιτίας της σταφιδικής κρίσης και παρά το γεγονός ότι η αποπληρωμή των δανείων εξακολουθούσε να απορροφά το 1/3 των εθνικών εσόδων, τα δημόσια οικονομικά μπορούσαν να χαρακτηριστούν υγιή, οι προϋπολογισμοί ήταν ελαφρώς πλεονασματικοί και οι οικονομικές δυνατότητες του κράτους σαφώς αυξημένες. Αυτή η θετική εξέλιξη επέτρεψε τις μεταρρυθμίσεις των πρώτων κυβερνήσεων του Ελευθερίου Βενιζέλου, την πολεμική προετοιμασία και τη συμμετοχή στους Βαλκανικούς Πολέμους, χωρίς τις δραματικές επιπτώσεις που είχαν στο οικονομικό πεδίο οι πολεμικές κινητοποιήσεις του παρελθόντος.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Αξιολόγηση Ομάδας Α': Τα θέματα κρίνονται προσिता στον καλά προετοιμασμένο μαθητή. Ήταν σαφώς διατυπωμένα, χωρίς δυσκολίες κατανόησης, με αναφορές σε συγκεκριμένα σημεία του βιβλίου.

Αξιολόγηση Ομάδας Β': Τα θέματα απαιτούν τη βαθύτερη κατανόηση του γνωστικού αντικειμένου, την ανάκληση και σύνθεση γνώσεων. Και στα δύο θέματα ο μαθητής οφείλει να τεκμηριώσει την απάντησή του και με αναφορά σε συγκεκριμένα χωρία των παραθεμάτων που δίνονται.

Συνολική αξιολόγηση: Τα θέματα καλύπτουν ένα σημαντικό τμήμα της ύλης και απαιτούν σχετική αξιοποίηση της κριτικής ικανότητας των μαθητών. Πάντως, είναι προσिता για το διαβασμένο μαθητή, με κλιμάκωση δυσκολίας που θα κρίνει το «άριστα».